

Rallarvisene

Rallare er det svenske navnet på en anleggsarbeider. Betydningen er litt uklar, men å ralla var en omskriving av rulla. Eftersom rallarens arbeid ofte bestod i å rulle jord og sand, ble han kalt rallar. I Norge er navnet slusk eller bus også vært i bruk om denne anleggsarbeideren. Å livnære seg som rallar, omreisende anleggsarbeider, var på slutten av 1800-tallet ofte det eneste arbeidet en ung gutt kunne få. Hvis han da ikke arvet en gård, kunne få annet industriarbeid eller emigrere til Amerika.

Rallarlivet fikk sin glanstid i forbindelse med utbygginga av jernbanen. I Sverige startet perioden i 1856. I tiåra framover økte anleggsarbeidet, også i Norge. Det var veier, kraftverk og gruver som trengte folk. Utbygginga av industrien på Rjukan og Notodden kom til å bli et område som samlet tusenvis av rallarer til distriktet vårt.

Når vi kommer fram til 1920-30-åra, kan vi si at rallartida i norsk og svensk historie er over. Rallarene gjorde mye ut av seg i samfunnslivet. Det har sammenheng med det store antallet, og deres omflakkende liv. Det førte til at historiene om dem spredtes vidt omkring.

Rallarene var hardt arbeidende og stolte menn. Men de var også slåssbikkjer og fyllebøtter! Likevel kjennetegnes de av en stor innbyrdes solidaritet. De måtte hjelpe hverandre, for noen ulykkesforsikring fantes ikke på den tida.

Det var ikke mye å underholde seg med på brakkene når arbeidstida var over. Å synge viser, deriblant rallarviser, var trolig noe av det som kunne skape samhold og munterhet. Men sangen kunne også benyttes under arbeidet. Når en mann var i gang med boret, kunne en mann synge for at den som slo skulle holde takten.

Rallarvisa og rallarmiljøet ble borte, og det er bare noen få viser som er allment kjent i dag. Radioen og gramfonen overtok som kilder til underholdning.

Hva handler rallarvisene om? Mange av dem handler om kjærlighet, om alkohol og det brystne hjertet. Så finnes viser knytta til bestemte anlegg, som visene fra Bergensbanen. Ei vise har navnet Flekkefjordbane-visa. En del av visene har grovt språkbruk, og de har gjerne mange vers. Hverdagen ble ofte beskrevet i kraftfulle vendinger.

Det fortelles at Henrik Wergeland skrev sin tekst Nisser og Dverge (Minerer – vise), for å råde bot på fjellsprengernes «svinske åndsfattigdom.» Den ble visstnok sunget på anlegg ved århundreskiftet – og kan vel da kalles for ei rallarvise, sjøl om den avviker en del fra det som hører til i kategorien.

Flekkfjordbane-visa (Også kalt Birkelandvisa) ble skrevet av anleggsarbeider Johannes Birkeland. Det fortelles at han mista jobben på grunn av denne visa. Han fikk det man da kalte for «katten». Banen som han synger om ble påbegynt i 1895 og gikk mellom Egersund og Flekkefjord. Birkeland prøvde å livnære seg som viseskaper, men døde ung av tuberkulose.

Kilde: Hedemann, Ragnvald: Rallaren og hans viser. Tiden Norsk Forlag, 1973

Bilde: Av en rallar eller maleri Segelcke.

På nettsida finner du innspilling av flere sanger knyttet til verdensarven.

Tekst: Anne Haugen Wagn